

Souhvězdí

Pro orientaci na obloze se nám hodí znát nejenom souřadnice, ale i souhvězdí. Souhvězdí je jakési první přiblížení toho, kde na obloze máme náš objekt hledat. Souhvězdí máme celkem 88, jižních a severních. Na rovníku uvidíme samozřejmě všechna, na pólech jen souhvězdí severní/ jižní. V následující tabulce jsou vypsána všechna souhvězdí s jejich originálními latinskými jmény, druhým pádem, zkratkou a českým překladem. Proč se druhým pádem? Hvězdy v souhvězdích (tedy ty nejjasnější) jsou označovány malými latinskými písmeny (dále pak čísla, pokud písmena dojdou). Mluvíme-li o nejjasnější hvězdě v souhvězdí, označíme ji α z 'jméno souhvězdí', tedy potřebujeme druhý pád. Kupříkladu Vega je α Lyrae. Jak je patrné z příkladu Vegy, nejjasnější hvězdy oblohy mají svá specifická jména. Ty vycházejí z arabské nebo řecké tradice.

Název	2. pád	Zkratka	Český překlad	Severní/Jižní
Andromeda	Andromedae	And	Andromeda	S
Antilia	Antiliae	Ant	Vývěva	J
Apus	Apodis	Aps	Rajka	J
Aquarius	Aquarii	Aqr	Vodnář	J (na ekliptice)
Aquila	Aquilae	Aql	Orel	S
Ara	Arae	Ara	Oltář	J
Aries	Arietis	Ari	Beran	S (na ekliptice)
Auriga	Auriage	Aur	Vozka	S
Bootes	Bootis	Boo	Pastýř	S
Caelum	Caeli	Cae	Rydló	J
Camelopardalis	Camelopadalis	Cam	Žirafa	S
Cancer	Cancri	Cnc	Rak	S (na ekliptice)
Canes Venatici	Canum Venaticorum	CVn	Honící psi	S
Canis Major	Canis Majoris	CMA	Velký pes	J
Canis Minor	Canis Minoris	CMi	Malý pes	rovník
Capricornus	Capricorni	Cap	Kozoroh	J (na ekliptice)
Carina	Carinae	Car	Lodní kýl	J
Cassiopeia	Cassiopeiae	Cas	Kassiopeia	S
Centaurus	Centauri	Cen	Kentaur	J
Cepheus	Cephei	Cep	Kefeus	S
Cetus	Ceti	Cet	Velryba	rovník
Circinus	Circini	Cir	Kružítko	J
Columba	Columbae	Col	Holubice	J
Coma Berenices	Comae Berenicis	Com	Vlasy Bereniky	J
Corona Auatralis	Coronae Australis	CrA	Jižní koruna	J
Corona Borealis	Coronae Borealis	CrB	Severní koruna	S
Corvus	Corvi	Crv	Havran	J
Crater	Crateris	Crt	Pohár	J
Crux	Crucis	Cru	Jižní kříž	J
Cygnus	Cygni	Cyg	Labuť	S
Delphinus	Delphini	Del	Delfín	S
Dorado	Doradus	Dor	Mečoun	J
Draco	Draconis	Dra	Drak	S
Equuleus	Equulei	Equ	Koníček	S
Eridanus	Eridani	Eri	Řeka Eridanus	J
Fornax	Fornacis	For	Pec	J
Gemini	Geminorum	Gem	Blíženci	S (na ekliptice)
Grus	Gruis	Gru	Jeřáb	J
ercules	Herculis	Her	Herkules	S
Horologium	Horologii	Hor	Hodiny	J
Hydra	Hydrae	Hya	Hydra	rovník
Hydrus	Hydri	Hyi	Malý vodní had	J
Chamaelon	Chamaeleontis	Cha	Chameleon	J

Název	2. pád	Zkratka	Český překlad	Severní/Jižní
Indus	Indi	Ind	Indián	J
Lacerta	Lacertae	Lac	Ještěrka	S
Leo	Leonis	Leo	Lev	S (na ekliptice)
Leo Minor	Leonis Minoris	LMi	Malý lev	S
Lepus	Leporis	Lep	Zajíc	J
Libra	Librae	Lib	Váhy	J (na ekliptice)
Lupus	Lupi	Lup	Vlk	J
Lynx	Lyncis	Lyn	Rys	J
Lyra	Lyrae	Lyr	Lyra	S
Mensa	Mensae	Men	Tabulová hora	J
Microscopium	Microscopii	Mic	Mikroskop	J
Monoceros	Monocerotis	Mon	Jednorozec	rovník
Musca	Muscae	Mus	Moucha	J
Norma	Normae	Nor	Pravítko	J
Octans	Octantis	Oct	Oktant	J
Ophiuchus	Ophiuchi	Oph	Hadonoš	rovník (na ekliptice)
Orion	Orionis	Ori	Orion	rovník
Pavo	Pavonis	Pav	Páv	J
Pegasus	Pegasi	Peg	Pegas	S
Perseus	Persei	Per	Perseus	S
Phonix	Phoenicis	Phe	Fénix	J
Pictor	Pictoris	Pic	Malíř	J
Pisces	Piscium	Psc	Ryby	rovník (na ekliptice)
Piscis Austrinus	Piscis Austrini	PsA	Jižní ryba	J
Puppis	Puppis	Pup	Lodní záď	J
Pyxis	Pyxidis	Pyx	Kompas	J
Reticulum	Reticuli	Ret	Mřížka	J
Sagitta	Sagittae	Sge	Šíp	S
Sagittarius	Sagittarii	Sgr	Střelec	J (na ekliptice)
Scorpius	Scorpii	Sco	Štír	J (na ekliptice)
Sculptor	Sculptoris	Scl	Sochař	J
Scutum	Scuti	Sct	Štít	rovník
Serpens	Serpentis	Ser	Had	rovník
Sextans	Sextantis	Sex	Sextant	rovník
Taurus	Tauri	Tau	Býk	S (na ekliptice)
Telescopium	Telescopii	Tel	Dalekohled	J
Triangulum	Trianguli	Tri	Trojúhelník	S
Triangulum Australe	Trianguli Australis	TrA	Jižní trojúhelník	J
Tucana	Tucanae	Tuc	Tukan	J
Ursa Major	Ursae Majoris	UMa	Velká medvědice	S
Ursa Minor	Ursae Minoris	UMi	Malý medvěd	S
Vela	Velorum	Vel	Plachty	J
Virgo	Virginis	Vir	Panna	rovník (na ekliptice)
Volans	Volantis	Vol	Létající ryba	J
Vulpecula	Vulpeculae	Vul	Lištička	S

Člověku jistě neunikne, že souhvězdí na ekliptice, kterých by dle očekávání mělo být dvanáct, neboť se jedná o zvířetníková znamení. Když se podíváme na seznam, zjistíme, že ve skutečnosti je jich třináct, neboť sem patří i souhvězdí Hadonoše (Ophiuchus). Proč tedy nemáme třináct znamení zvěrokruhu? Z poměrně jednoduchého důvodu, lidé jsou pověřiví.

Další zajímavá skutečnost je, že souhvězdí jižní oblohy jsou často pojmenovány po vědeckých pomůckách apod, což je v poměrně velkém kontrastu s oblohou severní. Důvod je jednoduchý. Pojmenování severních souhvězdí vychází z mytologie starého Řecka. Řekové se nikdy nedostali tolik na jih, aby mohli pojmenovat souhvězdí viditelná pouze z jižní polokoule.

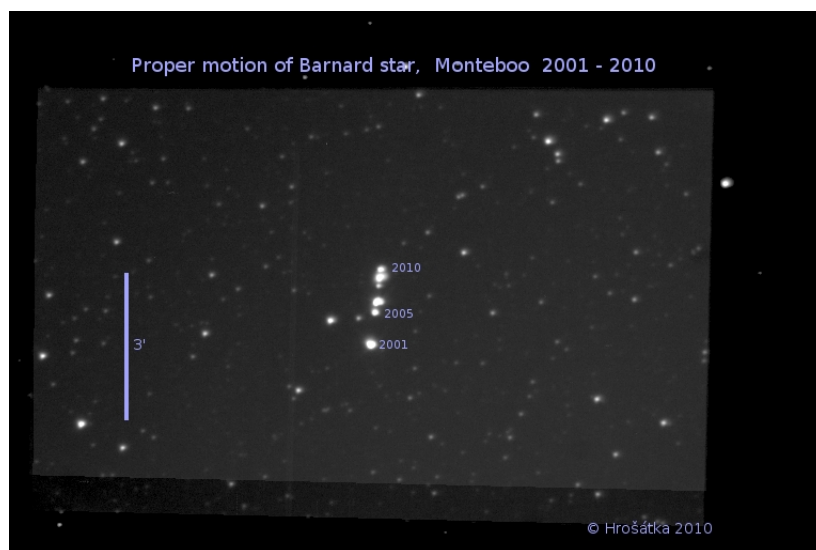
Každá starověká kultura měla souhvězdí svoje. Je zajímavé, že astrerismus (pojmenované uskupení hvězd, které není katalogizováno jako souhvězdí) známý jako Velký vůz je známý v nejedné kultuře. Číňané v něm vidí rikšu, taženou jedním, číňanem, ve které sedí další dva číňani. Kultura galská v tomto souhvězdí viděla pánvičku. Severoameričtí indiáni si zase pod nechvalně známým lichoběžníkovým útvarem představili medvěda, kterého stopují tři indiáni (oj). Jak je patrné z obrázku, hvězdy Mizar a Alcor se nám promítají těsně vedle sebe¹. Tyto hvězdy údajně sloužili indiánům jako test zraku. Kdo je rozeznal, mohl se stát dobrým lovcem, neboť měl dobrý zrak.

Obrázek 1: Velký vůz, součást Velké medvědice, i se jmény všech hvězd.

Pojmenování souhvězdí a hvězd má poměrně striktní pravidlo. Hvězdu si nikdo nesměl pojmenovat po sobě, nebo po historické osobě. Nicméně pravidla jsou od toho, aby se porušovala, takže jedno ze souhvězdí je pojmenováno podle historické postavy. Je jím štít, Scuti. Původní název souhvězdí zněl Scutum Sobiescianum, tedy štít Sobieského. Jan III Sobiesky byl polský král, který v polovině sedmnáctého století ubránil u Vídně Evropu před vpádem Turků. U hvězd je situace složitější. Tradičně se jména běžným hvězdám zakreslených už ve starých mapách nedávaly. Výjimku tvoří α a β Del. Jsou pojmenovány Sualocin a Rotanev, což je pozpátku Nicolaus Venator, což je latinizované jméno Niccolò Cacciatore. Tento muž byl spoluautorem Palermského hvězdného katalogu, vzhledem k tomu, že jeho jméno na první pohled v katalogu nikdo nerozeznal, hvězdám jména zůstala. Mnohem 'oficiálnější' výjimkou je hvězda Cor Caroli, tedy Srdce Karlovo (α CVn). Ta je pojmenována podle anglického krále Karla I., který je zodpovědný za vyvolání občanské války v Anglii. Byl popraven v roce 1649 ve Whitehall. Hvězda se originálně jmenovala *Cor Caroli Regis Martyris*, čili Srdce mučedníka, krále Karla. A ačkoliv je Cor Caroli hvězda ze souhvězdí Honících psů, je zařazována do astrerismu Panny (kosočtverec, v němž se protíná ekliptika s průmětem rovníku na nebeskou sféru).

¹V tomto případě to není proto, že by hvězdy kolem sebe fyzicky obíhaly, naopak jde pouze o průmět.

Obrázek 2: Vlastní pohyb Barnardovy hvězdy, jak byla napozorovaná na Monteboo v Brně.

Po lidech jsou pojmenovány spíše hvězdy nově objevené, popř. ty jichž se týká nějaký objev. Můžeme tak najít Barnardovu hvězdu (Oph), pojmenovanou podle Edwarda Emersona Barnarda, který změřil její vlastní pohyb, nebo Keplerovu supernovu z roku 1604². Nejnovějším přírůstkem k takto pojmenovaným hvězdám je objev z roku 2003, Teegardenova hvězda, pojmenovaná podle Bonnarda Teegardena, astrofyzika z Goddard Space Flying Center, vedoucího projektu NEAT, zodpovědného za tento objev. Jedná se o velmi málo jasnou hvězdu (červený trpaslík, 15 mag) ze souhvězdí Berana, která má jeden z největších známých vlastních pohybů, podobně jako Barnardova hvězda.

²Kepler tuto supernovu neobjevil, pouze jí intenzivně studoval.